

BOGATA SPOROČILNOST SKRIVNOSTNIH DOMIŠLJIJSKIH POKRAJIN

Feri Lainšček: *Vevecirkus Argo* (Ljubljana, Prešernova družba, Vrba, 1996, ilustr. Igor Ribič)

Mladinski pesnik in pisatelj Feri Lainšček je svoje novo besedilo, ki ga sestavlja 31 poglavij, podnaslovil kot *roman*. Po obsegu in številu dogodkov, ki tvorijo besedilo, je oznaka brzokone na mestu. Toda bolj zanimiva kot razpravljanje o tem, ali je besedilo roman ali morebiti vendarle ostaja v okvirih mladinske pripovedi, je razmišljanje o njegovi strukturi. Gre namreč za tipično zgradbo fantastične pripovedi, kar pomeni, da poteka dogajanje na dveh ravneh: na realni in irealni/fantastični (resničnostni in neresničnostni). Na podlagi nekaterih »klasičnih« slovenskih in tujih fantastičnih pripovedi je mogoče sklepati tudi, da bo dogajanje na neresničnostni ravni simbolično oz. interpretativno »odprto« za različne ravni razumevanja. Kako je torej s tem v Lainščkovem romanu *Vevecirkus Argo*?

Na začetku romana pripovedovalec oblikuje stvarnost, ki spominja na resničnost: v mesto (ki je lahko tudi Ljubljana, saj so omenjena Javna skladišča), prispe vevecirkus Argo po daljšem potovanju. Podoba utrujenih popotnikov, dekličino in dečkovo razpravljanje o zemljepisu ter priprave na postavitev šotora so v celoti »realne«/resničnostne, čeprav je dogajanje, povezano z nenavadnim cirkusom, že v prvem odstavku zaznamovano s čarobnostjo oz. pravljíčnostjo: ker je cirkuški ravnatelj vraževeren, ne pristane na to, da bi se cirkus zaustavil v trenutku, ko kaže števec pravljíčno število devetsto devetindvetdeset, zato mora cirkus prevoziti še dodatni krog. Tudi vse nadaljnje dogajanje v »realnosti« se postopoma pretvarja v fantastično besedilno stvarnost. V drugem poglavju se v stvarni pogovor med glavnima otroškima juna-

koma (o opici in prednikih človeka) vmeša cirkuški direktor, ki omeni čarovnika z nenavadnim imenom Garam Abdel Garam. Zdi se, da čarovnik sploh ni iz realnega sveta:

Naravnost iz daljnih skrivnih vzhodnih dežel, ki jih morda ni niti na zemljevidu, je nocoj prišel k nam (...) (st. 12)

Še bolj nenavadna je čarovnikova/magova predstavitev čarovniških sposobnosti: za čaranje namreč potrebuje le vrečo in otroške misli. Kolizija dveh svetov, med katerima se kot posrednik pojavlja mag Garam Abdel Garam, je izvir nerazumevanja – otroka ne razumeta, kaj ima v mislih nenavadni cirkusant. Presenetljivo je pojasnilo imena: imenuje se namreč Človek med dvema deželama, njegov poklic pa je Vodnik med deželama. In te dežele niso nič drugega kot misli, notranji svetovi dečka Tulsija in deklice Gele Gele. Že v tej neposredni vodnikovi samooznačitvi je mogoče razbrati simboliko: nenavadni starček sam ni tvorec pravljíčnih svetov, pač pa se ti svetovi skrivajo v otroški domišljiji. In prav sprehodi po domišljiji so po njegovih besedah »najvzneverljivejš(i) sprehod(i), ki jih je kdaj doživel človek« (st. 16). Po tej napovedi, ki je za bralca brez dvoma motivacijska, so tri poglavja posvečena prikazu udejanjanja domišljije oz. »sprehodov« po notranjih svetovih. »Čudežnik« otrokoma z zaklinjanjem omogoči, da v resničnost »prestavljata« domišljijske pokrajine, in to pred očmi začudenih obiskovalcev cirkusa. Kmalu jima tudi toliko zaupa, da jima dovoli »sprehod po skritih svetovih drugega« (st. 25). Vendar pa kljub vpletanju nenavadnih elementov v resničnostni okvir med okvirno pripovedjo in dogajanjem v drugem, vzporednem svetu, ostaja prepoznavna ločnica. Gre za postopek prehajanja v neresničnostni dogajalni prostor, ki se ob bobnanju in zaklinjanju

dogaja pod črnim platnom. Sama pojavitev čarovniškega obreda in nenavadnega črnega šotora resničnostni okvir še dodatno »razkroji«, saj zaradi svoje nenavadnosti nikakor ne more biti del realnosti, ne sodi pa tudi v deželo uresničenih domišljjskih slik. Most med resničnostno in fantastično besedilno stvarnostjo je torej viden, postopek prehoda je predvidljiv – in prav zato se v sedmem poglavju lahko zgodi »usodna« napaka. Tulsij namreč ne gre na popotovanje po domišljjski deželi deklice Gele Gele, pač pa ga mavrična svetloba prestavi v opičji domišljjski svet. Cirkuški ravnatelj sploh ne razume resnosti položaja, v katerem so se znašli oba otroka in Vodnik med deželama – gre mu pač le za predstavo, ki nikakor ne sme odpasti. Toda požrtvovalna Gela Gela se odpravi za Tulsijem in z njenim prehodom v domišljijo opice Banfi se bralec tudi sam potopi v neverjetno razgibano in barvno bogato predstavnost Opičje dežele. Tudi v tem se odraža globlja sporočilnost: živali niso podobne ljudem le po posebnem jeziku, s katerim se sporazumevajo z njimi, pač pa so jim blizu tudi v tem, da premorejo lastno domišljijo in imajo svoj pravični/mitični svet škratov, čarovnikov in vojščakov. (Po podobnem vzorcu je oblikoval »mitologijo« dežele kosov J. Snov v svoji povesti *Barabakos in kosi ali kako si je Pokovčev Igor po pravici prislužil in pošteno odslužil to ime* (1969).) Etična poanta, ki jo odraža tako avtorjevo upodabljanje živali, je povsem razvidna. Zelo pomemben za razumevanje sporočilnosti celotnega besedila je tudi opičnjak, ki ga kot prvo bitje sreča Gela Gela. Deklica namreč v nenavadno deželo, katere podobe so nosilci estetske funkcije, pride kot razumno bitje, ki si mora vsako stvar nemudoma pojasniti. Na modrini vode, v kateri odseva »le za spoznanje svetlejše nebo«, pa se sreča z bitjem, ki ne mara vprašanj. Še več: vsako najbolj navadno besedo preimenuje, z deklico se torej sporazumeva v tujem, čeprav razumljivem jeziku. Vse besede postanejo v njegovi jezi-

kovni igri neznanke (voda – pitnica, plovba – kobincanje, čakanje – dremavcanje). Šele ko Gela Gela neha spraševati, ko se torej neha truditi najti pojasnilo za to, kar se je ali se bo zgodilo z njo, lahko zaživi življenje po meri pravljične dežele – svetovnice. S tem v zvezi so pomembne opičnjakove besede, da je v tej deželi najpomembnejši jutri, ki zagotovo pride, ter misel:

»Dobro pa bi bilo, če bi takrat že vedela, da tukaj za ničimer ne hlastamo, temveč se raje pustimo presenetiti« (st. 42).

Sprejemanje brez razumske razlage in čudenje skrivnostnosti in lepote pokrajine je torej izhodišče, iz katerega se Gela Gela podaja spoznavat Opičjo deželo. Ta dežela je tudi dežela smeha, tako je ena od glavnih humoristnih prvov potovanje s pomočjo kamna – deklica se preseli v drugo pokrajino tako, da si spusti kamen na glavo. Vendar pa humor v tej dogajalni plasti romana ne prevladuje: deklica se namreč kmalu sreča s skrivnostnim bitjem, in sicer v dvanajstem poglavju, v katerem »govorijo tisočletja« (st. 49). Skala oz. to, kar je med skalami (čas), deklici pove, da je videlo Tulsija. Pomembna je oblika glagola, s katero avtor označuje govoreče skale. Dosledno namreč uporablja tretjo osebo ednine ter srednji spol (ji je odvrnilo), torej obliko, ki se povezuje z nedoločnostnim zaimkom *nekaj*. Skrivnostno nekaj, ki se ne da ne poimenovati ne videti, lahko simbolizira le nedojemljivo moč narave, časa in spomina. Potem ko jo je *nekaj* opozorilo na Tulsija, steče retrospektivni del Lainščkovega romana: Tulsij je zbral vojsko, da bi podjarmil deželo biserov. Deklico, ki se odpravi za njim, škratek pouči, da se po tej deželi hodi s srcem, ne pa z odprtimi očmi, nato pa ji ponudi, da bi šla domov. Gela Gela prisluškuje pogovoru v realnosti (med ravnateljem in čarovnikom), toda prijateljstvo je močnejše, zato se odpravi po Tulsija v biserne svetove. Simbolika bisernih svetov, ki so sijoči, a mrtvi, nepremični, je povsem razvidna: Tulsij Bulsi, princ Biserne dežele, je razbil najčistejši biser, zato je vse, trave,

cvetove in vojščake, pa tudi srca, obdal biserni oklep. Tega prekletstva lahko deželo reši le kesanje, solze, ki stalijo oklep. Gela Gela tudi zlepi razbiti biser, bisernati oklep se razblini, Tulsi se pokesa za svoja dejanja, ki jih je storil zato, da bi se maščeval Geli Geli. Mislil je namreč, da je v njenem svetu in da mu prijateljica pošilja nasproti opice. Bleščeča, a mrtva biserovina, ki uklepa vsa živa bitja, torej ne more biti nič drugega kot posledica dečkovega besa in zlobe. S stalitvijo biserovine, katere ujetniki so bili tudi stražarji čarovnika Velikega Bisera, pa deček in deklica sama postaneta ujetnika. Tusli v zaporu razreši kombinacijo, kar oba otroka prestavi v sobano velikega čarovnika. S tem se začne sklepni del romana, del, ki je pripoved o ponovnem »tajanju« srca. Čudežnik Veliki Biser je namreč mogočnejši od Garam Abdel Garama, predvsem pa ni dobrohoten. Z zvižajo otroka vzbudita pri čarovniku zanimanje za njuno deželo, po razburljivi predstavitvi pod temno nebo in v puščino pa se vsi trije znajdejo v pokrajini cvetja. Prej odljuden, samozaverni čudežnik postane v tej pokrajini povsem drugačen: občuduje cvetje in spremeni celo svoje ime (Veliki Cvet), njegovo novo kraljestvo pa je, po dečkovih besedah, »neštetokrat bolj čudovito kot vse tiste biserne katacombe« (st. 106). Od tod se roman postopoma izteka proti končni vrnitvi v resničnostno stvarnost. Tulsi in Gela Gela lovita mavrico, se kopata v ne navadnih jezercih in tik pred odhodom znova zaslišita – nekaj. To, kar je bilo prej skrivnost kamna in časa, se v predzadnjem poglavju pojavi kot skrivnost vode:

»Ta, ki sta me že ves čas klicala,« je odgovorilo. (st. 122)

Prav nekaj iz vode otrokoma pomaga najti pot domov: hodila bosta po vodi, vendar le, če nimata na duši ničesar slabega. Sklepno poglavje romana je podoba predstave, v kateri nastopa opica; po vodi, ki nastane na platnu, prideta pred presenečeno občinstvo otroka. Tulsijeve in Geline dogodivščine v domišljiji opice so trajale dolgo časa, medtem ko v resničnosti potečeta le dva dneva. Čas domišljije ni in ne more biti resnični čas.

Vsebinska analiza Lainščkovega dela je pokazala na tri glavne značilnosti njegovega novega mladinskega besedila: najprej je v njem opaziti globljo sporočilnost, ki izhaja iz dogodkov oz. oseb. V tem smislu je za razumevanje besedila važen simbolični propad vsega, kar je bisernato, torej oblastno, nasilno in hkrati hladno, ter zmaga nesebičnosti, prijateljstva in lepote. Ta poanta se skriva že v misli, ki jo izreče Vodnik med deželama, preden se Gela Gela odpravi na pot:

»Zmagoviti besedi drugih svetov nista imeti in želeti, temveč dati in žrtvovati.« (st. 38)

Druga opazna značilnost je poudarjanje neracionalnosti in skrivnostnosti domišljjskih pokrajin (škrat, čarovniki, nekaj), tretja pa bogastvo besedilnih slik, ki jih sooblikujejo čudovite ilustracije Igorja Ribiča. Če se k temu doda še posebnosti jezika in zgradbe (povzemanje poglavij, retrospektivni deli), je upravičena misel, da sodi Lainščkov roman *Velecirkus Argo* med zanimiva in kvalitetna sodobna mladinska besedila, saj je delo, ki ga bodo z veseljem brali mladi, pa tudi starejši bralci.

Igor Saksida